

Nr 198

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar; given Stockholms slott den 6 november 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Krister Wickman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås höjning av de gränsvärden som i fråga om kraftverk, elektriska ledningar samt transformator- och kopplingsstationer anger lagens tillämpningsområde.

Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Härigenom förordnas, att 2 § lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.¹

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst *tiotusen* kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst *ett*hundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst *ett*hundra kilovolt mellan två ledare; samt

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst *fyrtio* kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst *tiotusen* kilovoltampère.

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst *tjugofemtusen* kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst *ett*hundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst *två*hundra kilovolt mellan två ledare; samt

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst *sjuttio* kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst *tjugofemtusen* kilovoltampère.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

¹ Senaste lydelse 1957:49.

*Utdrag ur protokollet över industriärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
9 oktober 1970.*

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, CARLSSON.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Wickman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om ändring i *lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar* och anför.

Lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar innehåller regler om åtgärder till skydd mot skada genom krigshandling eller sabotage på anläggningar av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i landet. Avgörande för om en anläggning skall anses vara av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen är dess storlek. De gränser som härvid gäller för olika slag av anläggningar anges i lagen. Frågor om skyddsåtgärder enligt lagen prövas av en särskild nämnd, krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar.

I skrivelse den 18 mars 1970 har Centrala driftledningen (CDL) föreslagit en höjning av de nuvarande storleksgränserna för anläggningar som skall anses vara av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket.

Över CDL:s framställning har efter remiss yttranden avgetts av krigsskyddsnämnden, vattenöverdomstolen, överbefälhavaren, kommerskollegium, civilförsvarsstyrelsen, statens vattenfallsverk, statens vägverk, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt Svenska kraftverksföreningen och Svenska elverksföreningen.

Gällande bestämmelser

Lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar (ändrad 1944: 542 och 1957: 49) innehåller bestämmelser om åtgärder för att skydda vissa kraftanläggningar mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage. Bestämmelserna skall enligt 1 § tillämpas beträffande anläggning av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket.

I 2 § anges vilka anläggningar som omfattas av lagen. Dessa anläggningar är

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tiotusen kilovoltampere;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst etthundra kilovolt mellan två ledare; samt

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning av minst fyrtio kilovolt mellan två ledare och en genomgångseffekt av minst tiotusen kilovoltampere.

I 3 § föreskrivs att ny- eller ombyggnad, ändring eller utvidgning av kraftanläggning skall utföras på ett sätt som i varje särskilt fall är lämpligt från skyddssynpunkt. I fråga om skyddsåtgärder vid befintliga anläggningar ges bestämmelser i 4 §. Denna paragraf inleds med en allmän bestämmelse enligt vilken ägare av kraftanläggning är skyldig att beträffande anläggningen och driften vid denna vidta erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av sådan skada som avses i 1 §. Därefter anges vissa speciella åtgärder, som ingår i ägarens förpliktelser. Han skall sålunda verkställa nödvändig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada samt utföra skyddsrum och andra behövliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd.

Ägaren är också skyldig att ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, som vid anläggningen skall fullgöra uppgifter som hör till civilförsvaret, samt att vidta nödvändiga åtgärder för att snabbt avhjälpa driftavbrott. Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, är nyttjanderättshavaren skyldig att i viss utsträckning vidta nyssnämnda åtgärder i stället för denne.

Ägare eller nyttjanderättshavare får enligt 5 § inte åläggas att vidta åtgärd, som med hänsyn till anläggningens omfattning och andra omständigheter beträffande denna skulle vara oskäligt betungande.

Om anläggningen nyttjas av annan än ägaren, får enligt 6 § kostnad, som ägaren annars skolat vidkännas, fördelas mellan honom och nyttjanderättshavaren efter vad som bedöms skäligt.

Enligt 7 § är ägare eller innehavare av kraftanläggning, som avses i lagen, skyldig att tåla åtgärd vid anläggningen för att trygga kraftförsörjningen i riket under krig, även om han inte själv är skyldig att utföra eller bekosta åtgärden. Medför åtgärden skada eller förlust, som inte är ringa, är han dock berättigad till skälig ersättning.

Frågor om skyddsåtgärder och om ersättning för sådana åtgärder prövas av krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar, medan frågor om kostnadsfördelning mellan ägare och nyttjanderättshavare prövas av allmän domstol.

I 9 § ges bestämmelser om krigsskyddsnämndens sammansättning. Nämnden består av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för civilförsvarsstyrelsen, en för vattenfallsverket och en för kommunala och enskilda kraftföretag, vilka samtliga utses av Kungl. Maj:t.

I 11 § föreskrivs att anmälan om utförande av anläggning, som avses i lagen, eller väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning skall göras hos krigsskyddsnämnden för prövning av frågan om anläggningens lämplighet från skyddssynpunkt. Vid anmälan skall fogas ritningar över anläggningen och de uppgifter som behövs för prövningen.

Mål om tillstånd enligt vattenlagen till anläggning, som avses i 2 § 1 eller 2, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning får inte avgöras, innan krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger. Motsvarande gäller beträffande ärenden om tillstånd enligt 2 § lagen (1902: 71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar till utförande av elektrisk ledning som avses i 2 § 3.

Lagen innehåller vidare bestämmelser om bl. a. ianspråktagande av mark för skyddsåtgärd (14 §), skyldighet att tåla besiktning av anläggning (15 §) och fullföljd av talan mot krigsskyddsnämndens beslut (17 §) samt straff- och vitesbestämmelser (16, 18 och 19 §§).

Närmare bestämmelser om krigsskyddsnämndens verksamhet finns i instruktionen (1965: 680) för krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar.

Centrala driftledningens framställning

Centrala driftledningen (CDL), som har ansvaret för kraftförsörjningen i krig, erinrar i sin framställning till en början om att gränserna för vilka anläggningar — kraftverk, ledningar samt transformator- och kopplingsstationer — som skall anses vara av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen ursprungligen var lägre än de nuvarande, som fastställdes år 1957 (prop. 1957: 33, 1LU 4). Den höjning av gränserna som då företogs efter framställning av krigsskyddsnämnden motiverades av kraftsystemets snabba tillväxt och strukturförändring.

CDL framhåller därefter, att oljeeldade eller nukleära kraftverk med aggregatstorlekar om 500—800 megawatt kommer att dominera utbyggnaden på produktionssidan under 1970-talet. Utbyggnaden av vattenkraft kommer i huvudsak att avslutas under denna tidsperiod. Endast ett fåtal relativt små anläggningar anses f. n. vara ekonomiskt lönsamma att bygga. Även om dessa små stationer med hänsyn till sin lokalisering i vissa fall kan vara av betydelse från krigsproduktionssynpunkt torde de med hänsyn till sin ringa storlek knappast utgöra anfallsmål i krig. CDL föreslår därför att den nuvarande gränsen enligt 2 § 1 i fråga om kraftverk höjs till 25 000 kilovoltampere.

I fråga om elektriska ledningar anför CDL, att betydelsen

av nät med lägre spänningar successivt nedgått och att 130-kilovoltsledningar numera får betraktas som distributionsledningar. Endast i något enstaka fall har krigsskyddsnämnden f. ö. funnit anledning att påverka en föreslagen ledningssträckning. De synpunkter som föranlett sådana beslut har nästan utan undantag grundats på rent militära önskemål. För att dessa skall kunna beaktas torde det dock vara tillräckligt att kommerskollegium remitterar koncessionsansökningarna till överbefälhavaren. Från krigsskyddssynpunkt är det emellertid angeläget att ledningar med högre spänning, med hänsyn till den betydelse dessa har för kraftöverföringen i krig, alltjämt underställs krigsskyddsnämndens prövning. CDL föreslår att gränsen för ledningar enligt 2 § 3 fastställs till en spänning av minst 200 kilovolt mellan två ledare.

Vad slutligen angår transformator- och kopplingsstationer framhåller CDL, att ett stort antal transformatorstationer tillkommit och att transformatorreserven i stationerna med hänsyn till behoven i fredstid ofta är större än 50 %, i vissa fall så hög som 100 %. Med hänsyn till planläggningen inom övriga delar av totalförsvaret bör det dock enligt CDL alltjämt finnas möjlighet att höja skyddsnivån vid vissa i fred mindre betydelsefulla men från beredskapssynpunkt viktiga anläggningar. CDL föreslår att gränsen enligt 2 § 4 för skyldighet att vidta åtgärder i fråga om transformator- eller kopplingsstationer ändras till att gälla en spänning av minst 70 kilovolt eller en genomgångseffekt av 25 000 kilovoltampere.

Remissyttranden

De föreslagna ändringarna tillstyrks eller lämnas utan erinran av alla remissinstanser med undantag av överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen, vilka förordar att nuvarande gränser i fråga om kraftverk och transformatorstationer behålls, samt överstyrelsen för ekonomiskt försvar, som i fråga om transformatorstationer delar denna uppfattning.

Krigsskyddsnämnden tillstyrker de föreslagna ändringarna. Civilförsvarsstyrelsens representant i nämnden är dock av skiljaktig mening såtillvida, att han inte finner skäl att ändra de nuvarande bestämmelserna i fråga om kraftverk samt transformator- och kopplingsstationer. *Kraftverksföreningen* framhåller att upprättande av anmälan till krigsskyddsnämnden är förenat med betydande arbete och detsamma torde enligt föreningen gälla ärendenas behandling i nämnden. Föreningen finner det därför angeläget att lagens omfattning begränsas till företag som är av sådan betydelse i krig att särskilda skyddsåtgärder för dem är motiverade. Såvitt det är bekant för föreningen har under senare år inte i något fall krigsskyddsnämnden föreskrivit skyddsåtgärder vid anläggningar som ligger under de nya gränser som CDL föreslagit i sin framställning. Föreningen anser därför att

dess gänser bör kunna ligga till grund för ändring av lagen. *Elverksför-
eningen* finner det naturligt att kvantitativa och tekniska förändringar in-
om kraftförsörjningen får konsekvenser också för bedömningen av olika
kraftproduktions- och kraftöverföringsanläggningars betydelse från krigs-
skyddssynpunkt och tillstyrker därför förslaget.

Överbefälhavaren framhåller att den återstående vattenkraftutbyggnaden
som kan komma att ha betydelse för elkraftförsörjningen i krig inte bör
bedömas generellt. Möjlighet bör finnas att i krigsskydds-nämnden pröva
varje enskilt objekt. I fråga om transformatorstationer anser överbefälha-
varen, att stationer i skiktet mellan 40 och 70 kilovolt kan ha stor betydelse
för elkraftförsörjningen av krigsviktiga industrier. Han förordar därför att
nu gällande bestämmelser om transformatorstationer behålls. *Civilförsvars-
styrelsen* anser möjligheterna att öka motståndsförmågan mot vapenverkan
vid större värmekraftverk vara begränsade, vilket ökar värdet av fördelade,
smärre vattenkraftstationer. Styrelsen finner därför inte skäl att ändra la-
gen på denna punkt. Styrelsen anser det vidare angeläget från beredskaps-
synpunkt, att skyddet för transformator- och kopplingsstationer kan upp-
rätthållas i samma omfattning som hittills. Detta gäller främst områden
och orter som är betydelsefulla för försörjningen. De nuvarande bestäm-
melsena om sådana stationer bör därför inte ändras. *Överstyrelsen för
ekonomiskt försvar* framhåller beträffande transformatorstationer, att vik-
tigast från beredskapssynpunkt inte är en stations storlek utan att matning
kan ske till anläggningar som är betydelsefulla för totalförsvaret. I ett skarpt
läge bör därför även mindre transformatorstationer med lokal matning till
bl. a. krigsviktiga företag i största möjliga utsträckning ges godtagbart
skydd. Den nuvarande gränsen enligt 2 § 4 bör därför enligt styrelsens upp-
fattning inte höjas.

Departementschefen

En oavbruten tillförsel av elkraft är en förutsättning för att det moderna
samhället skall fungera. Lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraft-
anläggningar avser att genom förebyggande åtgärder förhindra att i hän-
delse av krig störningar uppkommer i elkraftförsörjningen genom luftanfall
eller annan krigshandling eller sabotage.

Lagen är tillämplig på anläggning av väsentlig betydelse för kraftförsörj-
ningen i riket, och i lagen har närmare angetts vilka anläggningar som skall
anses vara av sådan betydelse. Gränsdragningen har därvid gjorts med hän-
syn till anläggningens storlek. Föredragande departementschefen uttalade
vid lagens tillkomst, att storleken av en anläggning visserligen inte var en-
bart avgörande för dennas betydelse för kraftförsörjningen, men för att
underlätta bestämmelsernas tillämpning måste det anses värdefullt, att till-

lämpningsområdet blev så entydigt angivet som möjligt. Detta ansågs bäst kunna ske genom att utgå från anläggningarnas storlek och han förordade därför en gränsdragning efter denna princip.

Den utbyggnad av kraftförsörjningen som ägde rum efter lagens tillkomst kom efter hand att innebära en förskjutning mot anläggningar med större effekt och högre överföringsspänning. Efter framställning av krigsskyddsnämnden ändrades därför år 1957 gränsdragningen så, att vissa mindre anläggningar fördes utanför lagens tillämpningsområde.

Utvecklingen mot allt större anläggningar har därefter fortsatt och ytterligare accentuerats. CDL har ansett tiden vara mogen att på nytt höja gränserna i fråga om kraftverk, ledningar samt transformator- och kopplingsstationer.

Vad till en början angår kraftverk anføres i CDL:s framställning, att kraftutbyggnaden under 1970-talet kommer att domineras av oljeeldade och nukleära värmekraftverk med aggregat om 500—800 megawatt, medan däremot utbyggnaden av vattenkraft i huvudsak kommer att vara avslutad under samma period. Även om vissa av de relativt små vattenkraftstationer, som kan komma att byggas, med hänsyn till sin lokalisering kan vara av betydelse från krigsskyddssynpunkt, torde de på grund av sin storlek knappast utgöra anfallsmål i krig. CDL föreslår att den nuvarande gränsen, som avser en generatoreffekt av 10 000 kilovoltampere, höjs till 25 000 kilovoltampere. Den föreslagna ändringen har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna med undantag av överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen, vilka båda förordat att den nuvarande gränsen behålls. Den återstående vattenkraftutbyggnaden bör enligt överbefälhavaren inte bedömas generellt, utan möjlighet bör finnas till prövning av varje enskilt objekt. Civilförsvarsstyrelsen framhåller, att värdet av fördelade, smärre vattenkraftstationer relativt sett synes öka, eftersom möjligheterna att höja motståndsförmågan mot vapenverkan vid större värmekraftverk torde bli begränsade.

För egen del anser jag i likhet med CDL och flertalet remissinstanser att ifrågavarande gränsdragning, som anknyter till anläggningarnas storlek, bör revideras med hänsyn till den tekniska utvecklingen. Denna har på kraftproduktionssidan efter hand kommit att innebära en förskjutning mot allt större enheter, och den fortsatta utbyggnaden kommer till alldeles övervägande del att inriktas på mycket stora värmekraftanläggningar. Enligt vad jag erfarit har krigsskyddsnämnden under den senaste femårsperioden inte i något fall föreskrivit skyddsåtgärder vid anläggning som ligger under den nu föreslagna gränsen. Denna står således i god överensstämmelse med nämndens bedömning av skyddsbehovet och innebär enligt min mening en lämplig avvägning mellan de intressen som här bör beaktas.

I fråga om elektriska ledningar har CDL föreslagit en höjning av spänninggränsen från 100 till 200 kilovolt. En sådan höjning har godtagits av alla remissinstanser och även jag vill ansluta mig till förslaget. Som an-

förs i CDL:s framställning har betydelsen av nät med lägre spänning efter hand minskat och 130-kilovoltsledningar är numera att anse som distributionsledningar.

Även när det gäller transformator- och kopplingsstationer anser CDL att förutsättningarna för den nuvarande gränsdragningen förändrats. Ett stort antal transformatorstationer har tillkommit och transformatorreserven i varje station är med hänsyn till behoven i fredstid ofta större än 50 %, i vissa fall uppgår den till 100 %. En avsevärd höjning av gränserna kunde därför ifrågasättas. Med beaktande av att det bör finnas möjlighet att höja skyddsnivån vid vissa från fredssynpunkt mindre betydelsefulla men från beredskapssynpunkt viktiga anläggningar inskränker sig emellertid CDL till att föreslå att gränsen i fråga om transformator- och kopplingsstationer, som f. n. är satt vid en spänning av 40 kilovolt och en genomgångseffekt av 10 000 kilovoltampere, höjs till 70 kilovolt respektive 25 000 kilovoltampere. Överbefälhavaren framhåller i sitt remissyttrande att transformatorstationer i skiktet mellan 40 och 70 kilovolt kan ha stor betydelse för elkraftförsörjningen av krigsviktiga industrier och förordar därför att den nuvarande gränsen bibehålls. Denna uppfattning delas av överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Även civilförsvarsstyrelsen finner det från beredskapssynpunkt angeläget att skyddet för ifrågavarande slag av anläggningar kan upprätthållas i samma omfattning som hittills. För egen del anser jag att de skäl CDL åberopat i sin framställning bör föranleda att gränserna höjs även i fråga om transformator- och kopplingsstationer. De föreslagna gränserna ansluter sig också i detta fall till den bedömning av skyddsbehovet som kommit till uttryck i krigsskydds nämndens praxis under senare år och synes mig vara väl avvägda. Jag vill därför förordna att gränsdragningen ändras på det sätt CDL föreslagit.

I enlighet med det anförda har inom industridepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar. Lagändringen bör träda i kraft den 1 januari 1971. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga.¹

Jag hemställer att lagrådets yttrande över lagförslaget inhämtas enligt 87 § regeringsformen genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

¹ Bilagan, som är likalydande med det till propositionen fogade lagförslaget, har uteslutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 2 november 1970.

N ä r v a r a n d e:

f. d. justitierådet REGNER,
regeringsrådet MARTENIUS,
justitierådet BERNHARD,
justitierådet HESSER.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 9 oktober 1970, hade Kungl. Maj:t förordnat, att enligt 87 § regeringsformen lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar*.

Förslaget, som finns bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Lars Lindmark.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 6 november 1970.

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Wickman, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslaget utan erinran, och hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslaget.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson